

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף לה

א"ר יונתן אמר רבי: האוכל פירות של תרומה הטמאים בדרגת שלישי לטומאה, אסור לו לאכול תרומה, ומותר לו לגעת בתרומה.

ואיצטריך דעולא ואיצטריך דרבי יונתן: דברי רבי יונתן דומים לדברי עולא, אלא שעולא דיבר על האוכל שלישי בחולין שנעשו על טהרת תרומה, ורבי יונתן דיבר על שלישי של תרומה עצמה. הגמרא מבארת שיש צורך להשמיע לנו את שני הדינים.

אם היינו שומעים רק דברי עולא לא היינו יודעים את דברי רבי יונתן, כי היינו חושבים שדוקא האוכל חולין שנעשו על טהרת תרומה מותר לו לגעת בתרומה, אבל האוכל תרומה עצמה אסור לו אפילו לגעת בתרומה. ולכן צריך להשמיע לנו את דברי רבי יונתן שגם הוא מותר לגעת. ואם היינו שומעים רק את דברי רבי יונתן, היינו חושבים שדוקא האוכל שלישי בתרומה עצמה אסור לו לאכול תרומה אבל האוכל שלישי בחולין מותר לו אפילו לאכול תרומה, קמ"ל שאסור לו לאכול.

*

יתיב רב יצחק בר שמואל בר מרתא: הוא ישב לפני רב נחמן ואמר - אדם האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת הקודש, טהור לאכול בקודש. כי אין לך דבר שעושה רביעי בקודש אלא 'קודש מקודש' בלבד - רק בשר של קרבן שנשחט או מנחות שהתקדשו בכלי שרת עושים רביעי בקודש (כי הם קודש מקודש כלומר קודש גמור שלא רק הוקדש בפה אלא גם נעשתה בו עבודה), אבל קרבן שהתקדש רק בדיבור בפה אינו עושה רביעי. ולפי זה כל שכן שחולין שנעשו על טהרת קודש אינם יכולים לעשות רביעי בקודש. ואם הם לא יכולים לעשות רביעי בקודש, הם גם לא יכולים לפסול את האדם האוכל אותם. ולכן האדם הזה טהור ויכול לאכול קודש.

מתי בר חמא: רבי יהושע אמר (הובא לעיל) 'שלישי שני לקדש ואין שני לתרומה, בחולין שנעשו על טהרת תרומה'. כלומר אדם האוכל שלישי לטומאה נעשה שני לקודש, אבל אינו נעשה שני לתרומה. וזה בחולין שנעשו על טהרת תרומה. אך מדוע באמת אם הוא אכל שלישי לתרומה הוא נעשה שני לקודש? הרי הוא לא אכל 'קודש מקודש' ואם כן הוא לא אמור להיפסל!

(רמי בר חמא סובר שאין הבדל בין קודש לתרומה, ואדרבא כל שכן שהדין הזה גם בחולין שנעשו על טהרת תרומה).

אמר ליה (- רב יצחק) הנח לתרומה שטהרתה טומאה היא אצל הקדש: אין קושיא מתרומה על קודש. כי השמירה של אוכלי תרומה על הטהרה שלהם אינה מספיק טובה לאוכלי קודש, ואנו חוששים בשלישי שלהם שהוא שני לגבי קודש. ולכן אמר רבי יהושע ששלישי של חולין שנעשו בטהרת תרומה הוא שני לגבי קודש.

ומנא תימרא? דתנן בגדי עם הארץ מדרס לפרושי וכו': מניין אנו יודעים זאת? מהמשנה בחגיגה. בגדים של עם הארץ טמאים מדרבנן ב'טומאת מדרס' לאנשים האוכלים חולין בטהרה הנקראים 'פרושים'. ('טומאת מדרס' = היא טומאה חמורה בדרגת אב הטומאה). ואילו בגדי 'פרושים' נחשבים כטמאים בטומאת מדרס לכהנים האוכלים תרומה. ואילו בגדי כהנים האוכלים תרומה נחשבים כטמאים בטומאת מדרס לגבי כהנים האוכלים קודשים. (והיינו משום שאין שמירת הטהרה של הקלים נחשבת כשמירה לגבי החמורים יותר).

דחייה: אמר רבא מדרסות קאמרת? שאני מדרסות שמא תשב עליהן אשתו נדה, אבל בפירי לא אמרינן: בגדי עם הארץ טמאים מדרבנן בטומאת מדרס, משום שאנו חוששים שמא ישבה עליהם אשתו נדה וטימאה אותם. אבל פירות של אוכלי תרומה אינם טמאים לאוכלי קודש! ואם כן חוזרת הקושיא מדוע האוכל פרי שלישי בחולין שנעשו על טהרת תרומה נעשה שני לקודש?!

ורבי יצחק בפירי נמי אמר: אבל רבי יצחק שתירץ את התירוץ הנ"ל (שהאוכל שלישי בתרומה נעשה שני לקודש) חולק על רבא, וסובר שהדין הזה נאמר לא רק לגבי מדרסות אלא גם לגבי פירות.

קושיא: מתיב רבי ירמיה מדיפת: האם אומרים את הדין הזה גם בפירות? והרי למדנו במשנה בחגיגה לא כך. עם הארץ לא נאמן על טהרת המעשרות (לומר על חבית יין שהיא תרומה טהורה), אבל חכמים האמינו לו על הטהרה לגבי קודש (לומר על חבית יין שהיא טהורה ביחס לקודשים. והמקרה כדלהלן). [הטעם שהאמינו לו כדי שלא יהיה כל אחד הולך ובונה במה לעצמו ומקריב עליה]. ולכן עם הארץ שהביא לכהן חבית יין של תרומה הוא לא נאמן לומר שהיא טהורה, אבל אם הוא אומר שהוא הקדיש מתוך החבית רביעית יין לבית המקדש, הוא נאמן לומר על החבית שהיא טהורה.

והרי לכאורה היין של תרומה היה צריך לטמא את היין של הקודש, כי אתה אומר שטהרה של תרומה נחשבת כטומאה ביחס לקודש! (כי בתחילה היין היה תרומה ואח"כ הקדיש מתוכה רביעית לקודש).

אמר ליה - טומאה בחבורין קאמרת? טומאה בחבורין שאני, זמגו זמהימן אקדש מהימן נמי אתרומה: יין של תרומה ויין של קודש בתוך החבית זו 'טומאה בחבורין', אבל גם את זה חכמים האמינו לעם הארץ במיגו (= מתוך), דהיינו מתוך שהוא נאמן על הקודש הוא נאמן גם על התרומה.

קושיא על רב יצחק בר שמואל בר מרתא:

מתיב רב הונא בר נתן: שני לטומאה בחולין (שנעשו על טהרת הקודש) שנוגע במשקה, הוא 'מטמא' אותו להיות ראשון לטומאה (אבל אם נגע במאכל חולין הוא לא מטמא אותו כלל). ואם הוא נגע במאכל של תרומה הוא 'פוסל' אותו להיות 'שלישי', והיינו שאסור לאוכל את השלישי אבל השלישי לא עושה 'רביעי' במגעו.

אמנם אם שלישי לטומאה בחולין (שנעשו על טהרת הקודש) נגע במשקה של קודש, הוא מטמא אותו להיות ראשון. אבל אם נגע במאכל של קודש הוא רק 'פוסל' אותו (שאסור לאוכלו אבל הוא לא יכול לטמאות הלאה).

מוכח מהברייתא ששלישי עושה רביעי בקודש למרות שהוא לא קודש מקודש! (ואילו רב יצחק אמר שרק קודש מקודש עושה רביעי).

תירוץ: תנאי היא: דין זה אכן תלוי במחלוקת תנאים. ורב יצחק סובר כמו התנא ר"א ברבי צדוק דלהלן, החולק על הברייתא הנ"ל.

דתניא חולין שנעשו על טהרת קדש: לדעת ת"ק אין בהם כלל שלישי. לדעת ר"א רבי צדוק הרי הן כתרומה לטמא שנים ולפסול אחד, כלומר לטמא ראשון ושני, ולפסול שלישי, אבל אין בהם רביעי. (וכך סובר רב יצחק, ולכן אמר שרק בקודש מקודש יש רביעי).

*

למדנו במשנה - ר"ש אומר הוכשרו בשחיטה:

רק אוכל שנפל עליו אחד משבעה משקים הרי הוא 'מוכשר' (= יכול) לקבל טומאה. דם הוא אחד משבעה משקים.

אמר רב אסי, אומר היה ר"ש שחיטתו מכשרת ולא דם: השחיטה מכשירה את הבשר לקבל טומאה ולא הדם (= היוצא מן השחיטה), והנפקא מינה, שאם נפל הדם על הזרעים אינו מכשירם לקבל טומאה.

לימא מסייע ליה: אולי אפשר להביא סיוע לדברי רב אסי ממשנתנו - ר"ש אומר הוכשרו בשחיטה. לכאורה כוונתו שהוכשרו בשחיטה ולא בדם, וכדברי רב אסי.

דחיייה: לא, אף בשחיטה: כוונתו שהוכשרו גם בשחיטה במקרה שאין דם, אבל אם יש דם הרי הוא מכשיר, וכן דם מכשיר את הזרעים לקבל טומאה.

ת"ש: למדנו בברייתא - אמר להן ר"ש וכי הדם מכשיר? והלא שחיטה מכשרת! ע"כ הברייתא. משמע שלשיטתו הדם לא מכשיר, וכדברי רב אסי!

דחיייה: ה"ק להן: כך אמר להם ר"ש, וכי דם בלבד מכשיר? והרי גם שחיטה מכשרת! **קושיא על רב אסי: ת"ש**: למדנו במשנה במס' מכשירין - ר"ש אומר, דם בהמה שמתה מאליה אינו מכשיר. ע"כ המשנה שם. לכאורה כוונתו שדם בהמה שמתה מאליה אינו מכשיר אבל דם שחיטה כן מכשיר, וזה שלא כדברי רב אסי.

תירוץ: לא, הא דם חללים מכשיר: כוונתו שדם בהמה שמתה מאליה אינו מכשיר אבל דם בהמה שנהרגה כן מכשיר. (לקמן יבואר הטעם).

קושיא: אבל דם שחיטה מאי, לא מכשיר: נמצא שדם שחיטה אינו מכשיר (כדברי רב אסי), א"כ קשה לישמעין דם שחיטה וכ"ש דם המת, כלומר רבי שמעון היה

צריך להשמיע לנו שדם שחיטה אינו מכשיר, ואנחנו כבר נדע לבד שכל שכן דם בהמה שמתה מאליה, ומדוע הוא אמר במשנה שם (= במס' מכשירין) 'דם בהמה שמתה מאליה אינו מכשיר'. [מים מכשירים, ודם שחיטה הוקש למים, שנאמר לגבי דם שחיטה "על הארץ תשפכונו כמים", ואם דם שחיטה שהוקש למים אינו מכשיר, כל שכן שדם בהמה שמתה מאליה אינו מכשיר].

תירוץ: דם המת איצטריכא ליה: ר"ש הוצרך להשמיע לנו שדם בהמה שמתה מאליה אינו מכשיר, כיון שהיה מקום לחשוב שאמנם דם שחיטה אינו מכשיר כיון שאינו נקרא 'דם חלל' אלא 'דם זביחה' (= הגמ' תבאר מיד שרק 'דם חללים' מכשיר), אבל דם בהמה שמתה מאליה מכשיר כיון שאין הבדל בין אם הוא הרג את הבהמה בידים או שמלאך המוות הרג אותה, ובכל מקרה זהו 'דם חללים', לכך משמיע לנו ר"ש שרק דם חללים (= בהמה שנהרגה) מכשיר ולא דם בהמה שמתה מאליה (= ע"י מלאך המוות). נמצא שאי אפשר לדייק מדבריו שדם שחיטה מכשיר, וכדברי רב אסי.

קושיא נוספת על רב אסי: ת"ש, ר"ש אומר דם מגפתו אינו מכשיר: למדנו בכרייתא - ר"ש אומר, דם שיצא ממכה שקיבלה בהמה אינו מכשיר. משמע שדם מגפתו אינו מכשיר אבל דם שחיטה כן מכשיר.

תירוץ: לא, הא דם חללים מכשיר: כוונתו שדם שיצא ממכה שקיבלה בהמה אינו מכשיר אבל דם בהמה שנהרגה כן מכשיר. (לקמן יבואר הטעם).

קושיא: אבל דם שחיטה מאי, לא מכשיר: נמצא שדם שחיטה אינו מכשיר (כדברי רב אסי), א"כ קשה לישמעין דם שחיטה וכ"ש דם מגפתו, כלומר רבי שמעון היה צריך להשמיע לנו שדם שחיטה אינו מכשיר, ואנחנו כבר נדע לבד שכל שכן דם שיצא ממכה שקיבלה בהמה.

תירוץ: דם מגפתו איצטריכא ליה: ר"ש הוצרך להשמיע לנו שדם שיצא ממכה שקיבלה בהמה אינו מכשיר, כיון שהיה מקום לחשוב שאמנם דם שחיטה אינו מכשיר כיון שאינו נקרא 'דם חלל' אלא 'דם זביחה' (= הגמ' תבאר מיד שרק 'דם חללים' מכשיר), אבל דם שיצא ממכה שקיבלה בהמה מכשיר, כיון שאין הבדל בין אם הוא הרג את כל הבהמה או שהרג את חציה (= מכה היא קצת הריגה), ובכל

מקרה זהו 'דם חללים', לכך משמיע לנו ר"ש שרק בהמה שנהרגה כולה זהו 'דם חללים'.

קושיא: מאי שנא דם חללים דמכשיר וכו': הטעם שדם חללים מכשיר לקבל טומאה, כיון שנאמר "וְדַם חַלְלִים יִשְׁתֶּה", ומכאן שהוא נקרא 'משקה' ומכשיר. והרי לגבי דם שחיטה נאמר "עַל הָאֲרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמַּיִם", ומכאן שהוא הוקש למים, ומדוע אינו מכשיר?

תירוץ: הוא למישרי זמן דפסולי המוקדשין בהנאה הוא דאתא: הפסוק "עַל הָאֲרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמַּיִם" מדבר בבהמת קדשים שנפל בה מום, שהיא נפדית ומותרת באכילה (ללא הקרבה על המזבח), והא בא ללמדנו מה מים מותרים בהנאה אף דם פסולי המוקדשין מותר בהנאה.

ס"ד אמינא הואיל ואסירי בגיזה ועבודה זמן לבעי קבורה, קמשמע לן: שהיה מקום לחשוב, שהואיל ופסולי המוקדשין אסורים בגיזת צמרן, וכן אסור לעבוד בהם, לכן דמן אסור בהנאה וטעון קבורה, לכן בא הפסוק הנ"ל ללמדנו שהוא מותר בהנאה כמו מים.

*